

Onderwijs in het MBO

Over onderwijsontwikkelingen in het MBO is erg veel te doen, maar hoe zit het MBO eigenlijk in elkaar? Onderstaand artikel schetst een beeld van het MBO, zodat begrippen als Crebo-code, LLB, kwalificatiedossier, uitstroomprofiel enz. betekenis krijgen.

Sinds de invoering van het middelbaar beroepsonderwijs zijn er in deze vorm van onderwijs wat veranderingen doorgevoerd, waardoor het VO soms niet meer weet hoe het MBO nu eigenlijk in elkaar zit. Dit maakt communicatie tussen VO en MBO (meer specifiek tussen vmbo en mbo) soms lastig, terwijl met enige uitleg het mbo geen black box hoeft te zijn. Hierna wordt alleen ingegaan op de beroepsopleidingen van het MBO. De volwasseneneducatie (NT2 cursussen, talen cursussen of creatieve workshops) blijft buiten beschouwing.

Deelnemers in plaats van leerlingen

In het mbo wordt niet meer gesproken van leerlingen. Jongeren, jong volwassenen en volwassenen die een opleiding aan een regionaal opleidingscentrum (ROC) volgen worden in de wet 'deelnemers' genoemd. ROC's spreken van studenten of deelnemers en soms ook nog gewoon van leerlingen. Hierna wordt de officiële wettelijke benaming aangehouden, deelnemers dus.

Leerwegen en opleidingsniveaus

Het mbo kent twee leerwegen, die niet gekoppeld zijn aan een opleidingsniveau, maar aan de tijd die een leerling op school en/of een werkplek doorbrengt.

Onderscheiden worden de BBL en de BOL.

- de beroepsbegeleidende leerweg (BBL). Een BBL-opleiding bestaat voor minimaal 60 procent uit praktijk. Deelnemers die een BBL-opleiding volgen, werken met een arbeidsovereenkomst in een leerbedrijf en gaan meestal één dag in de week naar school voor de theoretische onderbouwing. Deelnemers in de BBL-opleidingen zijn vaak wat ouder, de gemiddelde leeftijd is 25 jaar.
- de beroepsopleidende leerweg (BOL). Deelnemers van een BOL-opleiding hebben tijdens hun opleiding één of meerdere stageperiodes. De beroepspraktijkvorming (BVP) vormt bij een BOL-opleiding minimaal 20 en maximaal 60%

Voor de inhoud en het einddoel van een opleiding maakt het niet uit of een deelnemer een BOL of BBL opleiding volgt.

Opbouw deelnemerspopulatie op 1-10-2007 naar leerweg

Leerweg	Percentage deelnemers
Beroepsbegeleidende leerweg	31%
Beroepsopleidende leerweg deeltijd	2%
Beroepsopleidende leerweg voltijd	65%
Examendeelnemer	2%

Het mbo kent opleiding op vier niveaus:

- niveau 1: assistentenopleiding voor eenvoudig uitvoerend werk. (een half tot één jaar). Dit niveau leidt niet op tot een startkwalificatie.
- niveau 2: basisberoepsopleiding voor uitvoerend praktisch werk (twee tot drie jaar) Soms geldt een drempelloze instroom, namelijk wanneer er geen verwante niveau 1 opleiding bestaat. De deelnemer moet dan minimaal 16 jaar zijn;
- niveau 3: vakopleiding tot zelfstandig beroepsbeoefenaar zelfstandig uitvoerend werk, brede inzetbaarheid (twee tot vier jaar)
- niveau 4: middenkaderopleiding (drie tot vier jaar) en specialistenopleiding (kopstudie van één tot twee jaar), volledig zelfstandig uitvoerend werk, brede inzetbaarheid of specialisatie

Opbouw deelnemerspopulatie op 1-10-2007 naar niveau

Niveau	Percentage deelnemers
Niveau 1	5%
Niveau 2	26%
Niveau 3	26%
Niveau 4	42%

AKA

Naast beroepsopleidingen kent het mbo een zogenaamde AKA (arbeidsmarktqualificerende assistentenopleiding). Dit is een brede, algemene, opleiding op niveau 1. Het diploma van deze opleiding geeft toegang op beroepsopleidingen op niveau 2.

Zowel ROC's als vmbo-scholen mogen de AKA opleiding aanbieden. Biedt een vmbo-school deze opleiding aan, dan moet ze beschikken over een samenwerkingsovereenkomst met een ROC en biedt ze de opleiding onder verantwoordelijkheid van het ROC aan.

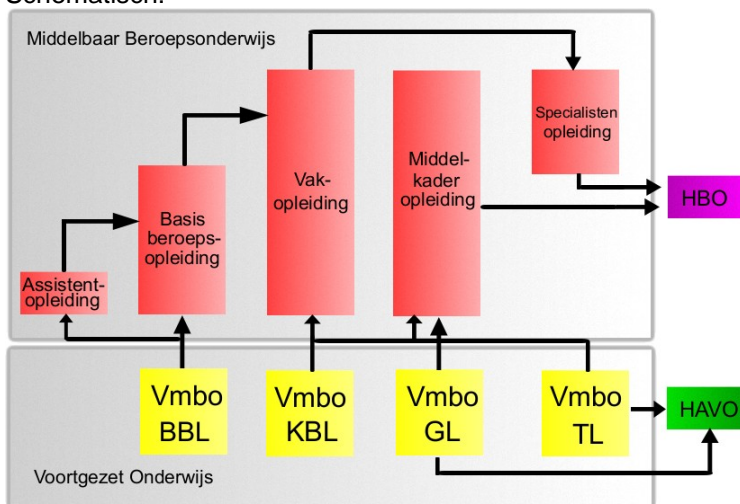
Vooropleiding

Leerlingen vanaf 16 jaar zijn altijd tot het mbo toelaatbaar. Als ze geen diploma hebben en nog geen 23 jaar zijn, zijn ze toelaatbaar tot een opleiding op niveau 1 (in sommige gevallen tot niveau 2) of een AKA opleiding.

Een zogenaamde doorstroomregeling bepaald welke diploma toegang geeft tot een mbo-opleiding. In deze regeling staat:

- een vmbo-diploma van de basisberoepsgerichte leerweg of de basisberoepsgerichte leerweg/leerwerktraject geeft toegang tot mbo-opleidingen op niveau 2.
- een vmbo-diploma van de kaderberoepsgerichte leerweg, de gemengde leerweg en de theoretische leerweg geeft toegang tot mbo-opleidingen op niveau 3 en 4. Wil een leerling doorstromen naar een mbo-opleiding in de sector techniek dan moet hij wiskunde in zijn vakkenpakket hebben.
- Een overgangsbewijs van Havo/vwo 3 naar Havo/vwo 4 geeft toegang tot mbo-opleidingen op niveau 4

Schematisch:

Kwalificatiestructuur

In 2010 wordt een nieuwe kwalificatiestructuur ingevoerd in het mbo. Met de invoering hiervan is gestart in 2004. In 2010 moeten alle mbo-opleiding gebaseerd zijn op de nieuwe kwalificatiestructuur. De kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven (KBB's) hebben samen met onderwijs en bedrijfsleven nieuwe kwalificatiedossiers opgesteld. In een kwalificatiedossier staat wat een leerling moet kennen en kunnen als hij zijn mbo-opleiding heeft afgerond. Daarbij gaat het niet alleen om vaktechnische vaardigheden, maar ook om algemenere competenties als samenwerken en met klanten omgaan. Deze algemene competenties worden ook wel SHL competenties genoemd naar het bedrijf dat ze ontwikkeld heeft.

Kwalificatiedossier

Een kwalificatiedossier bestaat uit vier delen:

- Deel A bevat een voor alle geïnteresseerden goed leesbare en korte beschrijving van de beroepen in het dossier en de taken die de beroepsbeoefenaren uitvoeren en de competenties die daarbij nodig zijn.

- In deel B worden op hoofdlijnen de diploma-eisen beschreven. Deze eisen geven weer wat de gediplomeerde moet kunnen als hij/zij gediplomeerd op de arbeidsmarkt start.
- In deel C wordt de beroepsbeschrijving van deel B nader uitgewerkt ten behoeve van bijvoorbeeld ontwikkelaars van opleidingen. Deel C is inhoudelijk én methodologisch de uitwerking van deel B.
- In deel D wordt toegelicht hoe het dossier tot stand is gekomen en worden de in het dossier gemaakte keuzen verantwoord. De toelichting en verantwoording hebben mede als doel te reflecteren op het ontwikkelproces. Daarnaast wordt in dit deel aandacht besteed aan het ontwikkelperspectief van het dossier in de vorm van een onderhoudsagenda.

Deel B en C van een kwalificatiedossier worden door de minister vastgesteld en vormen daarmee de einddoelen van het onderwijs.

Een kwalificatiedossier bevat de kern van een opleiding met daarin beschreven aan welke eisen een beginnend beroepsbeoefenaar moet voldoen in de vorm van kerntaken, werkprocessen en competenties. Deze kerntaken, werkprocessen en competenties vormen samen die beroepsbeschrijving in een kwalificatiedossier.

Eén kwalificatiedossier kan meerdere uitstroomprofielen (specialisaties) omvatten op meerdere niveaus.

De onderwijsinstellingen (ROC's/AOC's) maken, op basis van deze kwalificatiedossiers, lesprogramma's. Deelnemers zullen op basis van de nieuwe kwalificatiedossiers vooral leren vanuit een beroepsgerichte setting. Problemen en cases uit de praktijk zullen het leren aansturen.

Hoe een school ervoor zorgt dat deelnemers hun diploma behalen, is de verantwoordelijkheid van de school. De school is vrij om het onderwijs vorm te geven, dit kan in de vorm van competentiegericht onderwijs.

MBO 2010 ondersteunt onderwijsinstellingen in het mbo bij het realiseren van de competentiegerichte kwalificatiestructuur.

Leren, loopbaan, burgerschap

Naast de einddoelen die zijn omschreven in het kwalificatiedossier moet elke deelnemer in het mbo voldoen aan de eisen zoals ze beschreven in het document Leren, Loopbaan en Burgerschap (LLB). Het document LLB én het kwalificatiedossier geven samen aan wat verwacht wordt van iemand met een mbo-diploma.

In het document leren, loopbaan burgerschap staat in kerntaken en werkprocessen beschreven wat er van een deelnemer verwacht wordt. De volgende kerntaken worden daarbij onderscheiden:

- Leren
 - Benoemt zijn eigen ontwikkeling en gebruikt middelen en wegen om daarbij passende leerdoelen te bereiken
- Loopbaan
 - Stuurt de eigen loopbaan
- Burgerschap
 - Participeert in het politieke domein, in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding (politieke domein)
 - Functioneert als werknemer in arbeidsorganisaties (economische domein)
 - Functioneert als kritisch consument (economische domein)
 - Deelnemen in allerlei sociale verbanden en respectvol gebruiken van de openbare ruimte (sociaal-cultureel domein)
 - Zorgt voor de eigen gezondheid (vitaal burgerschap)

Naast deze kerntaken en werkprocessen is in het document leren, loopbaan burgerschap aangegeven op welk niveau een deelnemer het Nederlands moet beheersen. Dergelijke eisen zijn in voorbereiding voor een moderne vreemde taal (Engels) en rekenen/wiskunde.

Instroomdomeinen

Deelnemers vinden het vaak moeilijk om aan het begin van hun mbo-opleiding al te kiezen voor een smalle beroepsopleiding, ze willen zich soms verder oriënteren in een 'domein' voor ze hun keuze bepalen. Tot augustus 2010 moeten ROC's deelnemers inschrijven direct inschrijven in een opleiding, met een zogenaamd Crebo-nummer. Omdat switchen van leerlingen van de ene opleiding naar de andere in de eerste periode dat zij een mbo-opleiding volgen veel voorkomt en veel administratieve

last met zich meebrengt is er een ander systeem ontwikkeld. Vanaf augustus 2010 kunnen deelnemers ingeschreven worden in een zogenaamd domein en kunnen ze hun keuze voor een opleiding binnen dat domein nog even uitstellen (hoe lang? Dat is afhankelijk van de organisatie binnen een ROC). ROC's mogen zelf kiezen of ze deelnemers in laten stromen in domeinen en/of direct inschrijven in een beroepsopleiding.

Er worden 16 domeinen onderscheiden:

- Bouw en infrastructuur
- Afbouw, hout en onderhoud
- Techniek en procesindustrie
- Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek
- Media, vormgeving en informatietechnologie
- Mobiliteit en voertuigen
- Transport, scheepvaart en logistiek
- Handel en mode
- Economie, administratie en recht
- Orde en veiligheid
- Uiterlijke verzorging
- Horeca en bakkerij
- Toerisme, recreatie en sport
- Welzijn en cultuur
- Zorg en gezondheid
- Voedsel, natuur en leefomgeving

Onder een domein vallen meerdere studierichtingen, die op hun buurt meerdere kwalificatiedossiers kunnen bevatten, die weer meerdere uitstroomprofielen kunnen bevatten.

Twee voorbeelden:

Domein	Studierichting	Kwalificatiedossier	Uitstroomprofiel	niv
Orde en veiligheid	Beveiliging	Toezicht en veiligheid	Assistent toezicht en veiligheid	1
			Medewerker toezicht en veiligheid	2
			Handhaven toezicht en veiligheid	3
		Particuliere beveiliging	Beveiligger	2
			Mobiel surveillant	2
			Persoonsbeveiligger	2
			Winkelsurveillant	2
	Defensie	Vrede en veiligheid	Coördinator beveiliging	3
			Assistent vrede en veiligheid	1
			Medewerker vrede en veiligheid	2

Domein	Studierichting	Kwalificatiedossier	Uitstroomprofiel	niv
Horeca en bakkerij	Horeca	Horeca assistent	Horeca assistent	1
		Fastservice	Medewerker fastservice	2
			1 ^e medewerker fastservice	3
			Bedrijfsleider fastservice	4
			Kok	2
		Instellingskok	3	
			Zelfstandig werkend kok	3
			Leidinggevende keuken	4
			Medewerker bediening/café-bar	Gastheer/-vrouw
		Zelfstandig werkend gastheer/-vrouw		3
		Bartender		3
		Leidinggevende bediening		4
		Ondernemer horeca/bakkerij	Cateringbeheer/-manager	4
			Manager/ondernemer café/bar	4
			Manager/ondernemer fastservice	4
	Manager/ondernemer horeca		4	
	Brood en banket	Assistent bakker	Assistent bakker	1
			Brood en banket	Brood- en banketbakker
		Banketbakker		2
		Allround broodbakker		3
		Allround banketbakker		3
		Allround brood en banketbakker		3
		Patissier		4
Leidinggevende ambachtelijke bakkerij		4		
Ondernemer horeca/bakkerij	Ondernemer bakkerij	4		
Facilitaire dienstverlening	Facilitaire dienstverlening	Facilitair medewerker	2	
		Facilitair leidinggevende	4	

Elk uitstroomprofiel heeft een zogenaamd crebo-nummer.

Beroepspraktijkvorming (BPV)

De beroepspraktijkvorming of BPV maakt een belangrijk deel uit van een beroepsopleiding. Afhankelijk van de leerweg omvat de BPV minimaal 20% van de opleiding (BOL) of minimaal 60% van de opleiding (BBL).

De beroepspraktijkvorming is de tijd dat een deelnemer in de praktijk leert. In het Voortgezet onderwijs heet beroepspraktijkvorming stage.

Een mbo-deelnemer kan alleen BPV volgen in een zogenaamd erkend leerbedrijf. Dit is een bedrijf dat door een kenniscentrum voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven (KBB) is geaccrediteerd als leerbedrijf. Een kenniscentrum erkent een leerbedrijf op basis van specifieke criteria. Deze erkenning (accreditatie) geldt voor een aantal jaar. Hierna kan het bedrijf een verlenging aanvragen. Wilt u de specifieke criteria en een overzicht van erkende leerbedrijven binnen een bepaalde sector? Neem contact op met het desbetreffende kenniscentrum.

Kenniscentra

In Nederland zijn 17 kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven. Zij zijn verenigd in een Colo, de vereniging van samenwerkende kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven.

Kenniscentra vormen een schakel tussen bedrijfsleven en beroepsonderwijs. Hun activiteiten zijn divers. Ze dragen zorg voor de erkenning en begeleiding van leerbedrijven en onderhouden de competentiegerichte kwalificatiestructuur. Met als doel een goede aansluiting tussen leren en werken. Verder bieden ze effectieve oplossingen om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar af te stemmen. Kenniscentra verkennen de markt in het segment waarvoor zij verantwoordelijk zijn. Brengen landelijk en regionaal betrokken partijen bijeen. Initiëren maatschappelijk relevante projecten. Ontwikkelen innovatieve en effectieve oplossingen. Alles gericht op één doel: meer balans en dynamiek op de arbeidsmarkt. Zo leveren kenniscentra een waardevolle bijdrage om beroepspraktijk en beroepsonderwijs soepel op elkaar aan te laten sluiten.

De meeste kenniscentra voeren ook activiteiten uit voor het vmbo, in de vorm van voorlichtingsactiviteiten, LOB-materiaal, soms lesmateriaal, enz. Alle kenniscentra hebben een contactpersoon voor het vmbo.

Een overzicht van alle kenniscentra is te vinden op de site van Colo

ROC's/AOC's

Er zijn in Nederland 42 regionale opleidingen centra (ROC's), 11 agrarische onderwijs centra (AOC's) en 14 vakinstellingen.

ROC's bieden het volledige pakket aan opleidingen in het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Middelbaar beroepsonderwijs in de sectoren techniek, zorg en welzijn en economie bereidt deelnemers voor op een breed aantal beroepen. De afdelingen educatie van de ROC's hebben opleidingen op het gebied van breed maatschappelijk functioneren en sociale redzaamheid, opleidingen NT1 en NT2 en vavo-opleidingen. De kracht van een ROC ligt deels in de combinatie van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie.

AOC's verzorgen de opleidingen op het gebied van voeding, natuur en milieu. Deze zogeheten 'groene opleidingen' hebben vaak een afdeling vmbo en nauwe banden met het hoger agrarisch onderwijs.

Vakinstellingen richten zich op het opleidingsaanbod voor één beroepenveld binnen één sector uit het middelbaar beroepsonderwijs zoals de scheepvaart, de grafische- en designsector of de voedingsindustrie.

De scholen verschillen enorm wat betreft grootte en aantal locaties. ROC's in de grote steden hebben soms wel 30.000 studenten en cursisten verspreid over een groot aantal vestigingsplaatsen. AOC's en vakscholen hebben gemiddeld ongeveer 2.000 studenten. Groot betekent echter niet massaal. Op alle scholen werken de docenten in een relatief klein team dat gezamenlijk het onderwijs verzorgt voor een branche of sector met aandacht voor de individuele student. Vaak zijn de opleidingen per branche op verschillende locaties gevestigd.

De ROC's zijn verenigd in de MBO Raad, de AOC's in de AOC Raad. MBO Raad en AOC Raad werken nauwe met elkaar samen.

De MBO Raad kent 13 bedrijfstakgroepen. Zij werken aan vernieuwing en innovatie in het onderwijs, de samenwerking met het bedrijfsleven, praktijkleren, toetsing en examinering, doorlopende leerlijnen en de bevordering van de deskundigheid van het management en de docenten.

De bedrijfstakgroepen leveren belangrijke bijdragen aan de hoofdthema's van het activiteitenplan van de MBO Raad. De nadruk ligt daarbij op het thema 'Aansluiting onderwijs, bedrijfsleven en arbeidsmarkt'. De bedrijfstakgroepen en hun stichtingen zijn tevens maatwerkgerichte dienstverleners voor branchegerichte opleidingsprogramma's, examinering en scholing van het personeel. De nadruk ligt daarbij op de ondersteuning van de invoering van het competentiegericht onderwijs.

Vanuit deze taken zijn de bedrijfstakgroepen de nationale partners van de vakbrancheorganisaties en van de kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven. De bovenstaande activiteiten ondernemen ze dan ook vaak in die driehoek. De samenwerkingsprojecten richten zich niet alleen op actueel onderwijs en nascholing van ROC-personeel, maar ook op wensen van het bedrijfsleven richting scholing van hun personeel.

Nuttige links

www.mboraad.nl

www.aocraad.nl

www.mbo2010.nl

www.colo.nl